

A Jurisprudential Examination of Iran's Defense and Advisory Presence in the West Asia Region (With Emphasis on Syria and Iraq)

Hasan Mohseni¹, and Mohammad Barari²

1. *Corresponding Author*, Lecturer in the Department of Islamic Studies, Noshirvani University of Babol, Iran
Email: salehshmhm@gmail.com
2. Graduated from Level 3 of Criminal Law and Criminology, Islamic Jurisprudence, Law and Jurisprudence Complex, Qom Seminary, Qom, Iran. Email: rahfa114313@gmail.com

---

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received

29 December 2022

Received in revised form

14 February 2023

Accepted

23 March 2023

Available online

21 December 2024

Keywords:

advisory presence,
proxy war,
jihād difā'ī (defensive
jihād),
national security,
global arrogance

ABSTRACT

One of the most significant events in West Asia in the past decade has been the war between the axis of resistance and the takfirī groups, led by ISIS. The Islamic Republic of Iran, recognizing the situation and acting decisively, prevented the advancement of Zionist-American objectives. The central question of this research is: What is the fiqhī (jurisprudential) ruling on Iran's advisory presence in these conflicts? Given the close relationship between advisory presence and jihād difā'ī (defensive jihād), this study examines the issue of jihād difā'ī, exploring key fiqhī arguments for its obligatoriness to assess and clarify the fiqhī legitimacy of the advisory presence. The hypothesis is that the advisory presence falls under jihād difā'ī, thus, the ruling of obligatoriness applies. The fiqhī legitimacy of the advisory presence is justified by arguments including the obligation of jihād difā'ī to protect the Muslim community (kiyān al-muslimīn), the religious duty to oppose the oppressor and aid the oppressed, safeguarding national security, strategic depth in the region, and protecting holy sites in Syria and Iraq. Iran's policy regarding its advisory presence indicates that the governance of the Shi'ī state, based on dynamic fiqh, has an international dimension, addressing political issues in the Islamic world and human rights based on fiqhī indicators.

Cite this article: Mohseni, H., & Barari, M. (2024). A Jurisprudential Examination of Iran's Defense and Advisory Presence in the West Asia Region (With Emphasis on Syria and Iraq). *Studies of Islamic Jurisprudence and Basis of Law*, 18 (2), 137-152. <http://doi.org/10.22034/fvh.2023.14951.1706>

© The Author(s).

Publisher: Al-Mustafa International University.

DOI: <http://doi.org/10.22034/fvh.2023.14951.1706>

بررسی فقهی دفاع و حضور مستشاری ایران در منطقه غرب آسیا (با تأکید بر سوریه و عراق)

حسن محسنی^۱، و محمد براری^۲

۱. نویسنده مسئول، مدرس گروه معارف اسلامی دانشگاه نوشیروانی بابل، ایران. رایانامه: salehnmhm@gmail.com

۲. دانش‌آموخته سطح ۳ حقوق جزا و جرم‌شناسی مجتمع فقه، حقوق و قضای اسلامی حوزه علمیه قم، ایران. رایانامه: rahfal14313@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین حوادثی که در دهه گذشته در غرب آسیا واقع شد، حادثه جنگ کشورهای محور مقاومت با تکفیری‌ها و در رأس آن‌ها داعش بود. جمهوری اسلامی ایران با شناختن موقعیت و با حضور در لحظه مناسب و مؤثر خود، مانع از پیشبرد اهداف گروه‌های صهیونیستی-آمریکایی شد. سؤال اصلی در این پژوهش آن است که حضور مستشاری جمهوری اسلامی ایران در این جنگ‌ها از نظر فقهی چه حکمی دارد؟ از آنجایی که حضور مستشاری، ارتباط تنگاتنگی با جهاد دفاعی دارد، به واکاوی مسئله جهاد دفاعی خواهیم پرداخت و همین‌طور برخی از مهم‌ترین ادله فقهی وجوب جهاد دفاعی را بررسی خواهیم کرد تا مشروعیت فقهی حضور مستشاری، به‌نحو مستدل و متقن، ارزیابی و منقح گردد. فرضیه موجود در این مقاله عبارت است از آنکه: حضور مستشاری، ذیل جهاد دفاعی قرار می‌گیرد لذا حکم وجوب جهاد دفاعی، بر آن جاری خواهد بود. مشروعیت فقهی حضور مستشاری، با استناد به دلائلی از جمله: وجوب جهاد دفاعی برای حفظ کیان مسلمین، وظیفه دینی خصم با ظالم و معاونت مظلوم، حفظ امنیت ملی، عمق راهبردی در منطقه و حفظ مقدسات در کشورهای سوریه و عراق، لازم و ضروری است. سیاست جمهوری اسلامی ایران در رابطه با حضور مستشاری در منطقه، مشعر آن است که شیوه حکمرانی حکومت شیعی بر پایه فقه پویا، صبغه بین‌المللی خواهد داشت و بر اساس شاخص‌های فقهی، مسائل سیاسی جهان اسلام و همین‌طور حقوق بشر را دنبال خواهد کرد.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱/۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۱

کلیدواژه‌ها:

حضور مستشاری،

جنگ نیابتی،

جهاد دفاعی،

امنیت ملی،

استکبار جهانی

استناد: محسنی، حسن؛ و براری، محمد. (۱۴۰۳). بررسی فقهی دفاع و حضور مستشاری ایران در منطقه غرب آسیا (با تأکید بر سوریه و عراق).

<http://doi.org/10.22034/fvh.2023.14951.1706.۱۵۲-۱۳۷>، ۱۸ (۲)، مطالعات فقه اسلامی و مباحث حقوق، ۱۸ (۲)

مقدمه

بعد از انقلاب اسلامی ایران، استکبار جهانی به هر طریقی سعی در تضعیف و براندازی داشته است. یکی از حربها، ناامن سازی منطقه غرب آسیا و سرایت دادن آن به جمهوری اسلامی ایران و در نتیجه سقوط این انقلاب بود. گسترده ترین اقدام، ایجاد گروه های تکفیری و در رأس آن داعش، و ارسال آنها در کشورهای سوریه و عراق بوده است و همین طور کشور یمن را در جنوب منطقه، به اشغال ائتلافی از کشورهای عربی درآورد. جمهوری اسلامی ایران با هوشمندی به این مسئله ورود کرده و با کمک های سیاسی و مشاوره های نظامی به کشورهای منطقه، و تربیت نیروهای نظامی خبره و گسیل نیروهای موسوم به مدافعان حرم، در این اتفاقات نقش آفرینی کرده است. این حضور ایران دارای جنبه های مختلفی است که قابل بررسی و تحلیل است که یکی از مهم ترین آنها ارتباطش با دفاع و جهاد دفاعی است لذا نظرات فقهای شیعه در اعصار مختلف نسبت به جهاد دفاعی را باید بررسی کنیم.

از آنجایی که مقصد نهایی این جنگها در صورتی که جبهه کفر و استکبار پیروز شود، جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی ایران است، لذا این گونه حضورها و کمکها به عنوان لایه اول دفاع از کشور در خارج از مرزهای جغرافیایی تعریف می شود که مانع از نزدیک شدن و رسیدن دشمن به مرزهای ما می شود. سؤال اصلی در این پژوهش آن است که از منظر فقهی، حضور مستشاری چه حکمی دارد؟ به واسطه واکاوی مسئله جهاد دفاعی و قرار دادن حضور مستشاری ذیل جهاد دفاعی، و همین طور بررسی برخی از مهم ترین ادله موافقین و مخالفین آن، مشروعیت فقهی حضور مستشاری را به نحو مدلل، ارزیابی خواهیم کرد. بنابراین تعمیم حکم و جوب جهاد دفاعی به حضور مستشاری از اصول موضوعه تحقیق خواهد بود.

سابق بر این تحقیق، پژوهشها و تحقیقاتی در این مورد انجام شده، که البته این مسئله را به صورتی دیگر بررسی کرده اند. مثلاً در مقاله «واکاوی علل حضور مستشاری ایران در سوریه و عراق»، نوشته قروینی نظم آبادی، با توجه به مسائل امنیت ملی و مباحث مرتبط با محور مقاومت آن را بررسی کرده است. همچنین مقاله دیگری با عنوان «بررسی علل حضور مستشاری جمهوری اسلامی ایران در سوریه»، نوشته مرادی، فقط به بررسی کشور سوریه پرداخته و دلایل امنیتی حضور ایران در سوریه و نفع آن برای ایران را بیان کرده است و مقالاتی دیگر که صرفاً به قسمتی از این مسئله و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران منطقه پرداخته اند. اما در این پژوهش، به روش توصیفی تحلیلی به بررسی فقهی و مبنای دینی این حضور پرداخته و مشخص خواهیم کرد که از نظر فقهی، این حضور مستشاری چه حکمی دارد.

بررسی مفهومی دفاع و حضور مستشاری

دفاع به معنای دفع کردن دشمن است و از احکام دفاع، در باب جهاد سخن گفته اند لذا جهت تبیین مفهومی آن، به تشریح مفهوم جهاد می پردازیم:

جهاد در لغت به معنای نهایت کوشش در مقابله با دشمن است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۲۰۸) و دفاع در لغت به معنای حمایت است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص. ۳۱۶). لذا معنای لغوی جهاد دفاعی این می شود: «نهایت تلاش و کوشش در مقابل دشمن برای حمایت از خود». البته جهاد منحصر در دفاعی نبوده

و جهاد ابتدایی به معنای جنگ با مشرکان و کفار برای دعوت آنان به اسلام و توحید و برقراری عدالت است اما در اصطلاح فقهی و دینی، جهاد دفاعی به این معنا است که یک فرد مسلمان بخواهد در مقابل دشمنان تمام تلاش خود را به هر نحوی انجام دهد و در این راه جان و مال خود را هم قرار دهد (خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص. ۳۲۲). لذا می‌توان گفت که هرگاه اسلام و نظام اسلامی از طرف دشمن در معرض خطر باشد، بر مسلمین واجب است که از نظام اسلامی دفاع کرده و مانع به‌خطر افتادن امنیت جامعه اسلامی شوند. در تعریف جهاد دفاعی آمده است: «جهاد دفاعی آن است که به‌عنوان دفاع و جلوگیری از تجاوز دشمن انجام گیرد و زمانی است که دشمن به سرزمین‌های مسلمانان و مرز و بوم آن‌ها هجوم آورد و قصد تسلط سیاسی و یا نظامی یا فرهنگی یا اقتصادی نسبت به آنان داشته باشد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص. ۳۲۲). شهید ثانی در کتاب مسالک این تعریف را تأیید کرده‌اند (شهید ثانی، ۱۴۱۳، ج. ۳، ص. ۸).^۱

امام خمینی اهمیت و جایگاه جهاد را با توجه به آیه بیست و چهار سوره توبه چنین ترسیم می‌کند: «بعد از حب خدای تعالی و رسول اکرم بین تمام احکام الهی، جهاد فی سبیل الله را ذکر فرموده و تنبیه داده که جهاد فی سبیل الله در رأس تمام احکام است و تذکر داده که در صورت قعود از جهاد، منتظر عواقب آن باشید، از ذلت و اسارت و بر باد رفتن ارزش‌های اسلامی و انسانی و نیز از همان چیزها که خوف آن را داشتید، از قتل عام صغیر و کبیر و اسارت ازواج و عشیره. بدیهی است که همه این‌ها پیامد ترک جهاد، خصوصاً جهاد دفاعی است که ما اکنون گرفتار آن هستیم». با توجه به این آیه قرآن، غفلت کردن از جهاد چنین پیامدهای خطرناکی را به دنبال دارد. حال باید ببینیم که آیا جهاد دفاعی، منحصر در این می‌شود که دشمن به کشور ما حمله کند تا ما دفاع کنیم یا دایره وسیع‌تری را شامل می‌شود؟ حضرت علی در خطبه بیست و هفت نهج البلاغه بیانات مهمی در این باره دارند. در جای جای این خطبه مهم، بیانات مهمی وجود دارد. در قسمتی از آن آمده است: «جهاد (کارزار با مخالفین دین) دری است از درهای بهشت که خداوند آن را به روی خواص دویستان خود گشوده، و لباس تقوی و پرهیزکاری است (اهل تقوی را از شر مخالفین حفظ می‌کند مانند لباس سرما و گرما را) و زره محکم حق تعالی و سپر قوی اوست (برای نگاهداری اهل تقوی از اسلحه دشمنان). پس هر که از آن دوری کرده آن را ترک کند خداوند جامه ذلت و خواری و ردای بلاء و گرفتاری به او می‌پوشاند و بر اثر این حقارت و پستی، زبون و بی‌چاره می‌شود، و چون خداوند رحمت خود را از دل او برداشته، به بی‌خردی مبتلی گردد (در کار خویش حیران و سرگردان ماند) و به سبب نرفتن جهاد و اهمیت ندادن به این امر مهم، از راه حق دور شده در راه باطل قدم می‌گذارد، و به نکبت و بیچارگی گرفتار گردیده، از عدل و انصاف محروم می‌شود، ستمکار بر او تسلط پیدا نموده، با او به بی‌انصافی رفتار خواهد کرد»^۲ (فیض الاسلام، ۱۳۶۸، ج. ۱، ص. ۹۶). این بیانات رهبری هم در راستای همان فرمایشات

۱. «و الثانی: أن یدهم المسلمین عدو من الکفار، یرید الاستیلاء علی بلادهم أو أسرهم أو أخذ مالهم و ما أشبهه من الحریم و الذریة. و جهاد هذا القسم و دفعه واجب علی الحر و العبد و الذکر و الأنثی إن احتیج إليها. و لا یتوقف علی إذن الامام و لا حضوره».

۲. «أما بعد فإن الجهاد باب من أبواب الجنة فتحه الله لخاصة أوليائه و هو لباس التقوی و درع الله الحصينة و جنته الوثيقة فمن تركه رغبة عنه ألبسه الله الذل و سمة البلاء و دبت بالصغار و القماءة و ضرب على قلبه بالاسهَاب و أدب الحق منه بتضييع الجهاد و سيم الخسف و منع النصف».

حضرت علی است که باید با دشمن در خارج از خانه جنگید تا این جنگ و هجوم به خانه نرسد. حال کدام عقل سلیمی می‌پذیرد که در خانه بماند تا دشمن به سراغش برود؟

حضور در لغت جمع حاضر به معنای ضد مسافر است (ازهری، ۱۴۲۱، ج. ۴، ص. ۱۱۸). تعریف لغوی مستشار عبارت است از: کسی که مورد مشورت قرار می‌گیرد (بستانی، ۱۳۷۵، ص. ۸۱۶). اما در اصطلاح، می‌توان حضور مستشاری را این‌گونه تعریف کرد:

وقتی یک کشور یا نهاد، به دعوت کشور هدف و مقامات رسمی آن، برای مشورت دادن در زمینه‌های مختلف؛ از جمله نظامی و اقتصادی و سیاسی و علمی و ...، وارد آن کشور می‌شود و برای کمک و آموزش اقدام می‌کند، به این حضور، حضور مستشاری می‌گویند (رضازاده، ۱۳۹۸، ص. ۱۵).

معمولاً هم کشورهای صاحب قدرت و فناوری، برای مشاوره‌های نظامی و دفاعی به دعوت کشورهای ضعیف‌تر، در حال رشد و یا در معرض خطر، در آن کشورها حضور می‌یابند. با توجه به مطالب بیان‌شده، کاملاً می‌توان به ارتباط حضور مستشاری ایران در کشورهای منطقه با دفاع از خود پی برد؛ به این صورت که حفظ امنیت منطقه، خصوصاً کشورهای محور مقاومت، یکی از ارکان مهم حفظ امنیت ملی خودمان است و با جلوگیری از نزدیک شدن دشمنان و تروریست‌ها به مرزها، دفاع را از خارج از مرزها آغاز کرده‌ایم. با توجه به همین مسئله، جمهوری اسلامی ایران با ابزارهای گوناگون در این کشورها حضور یافته و ایفای نقش کرده است. در کلمات حضرت امام خمینی چنین سیاستی وجود دارد:

آنچه که معلوم است و شما همه می‌دانید، ما امروز در حال دفاع هستیم. گو که تبلیغات خارجی بر ضد ما هرچه باشد، لکن شما می‌دانید که الان بعضی از شهرهای ما و بعضی از زمین‌های ما در دست دشمن است و شهرهای مرزی ما هر روز در زیر توپ‌های دوربرد و موشک‌های دشمن است و ما و بر همه ما واجب است که دفاع کنیم از کشور خودمان، و دفاع این است که ما دشمن را تا آنجا برسانیم و برانیم که نتواند با موشک‌های خودش شهرهای ما را بکوبد. رفتن در خاک عراق نه هجمه به عراق است، دفاع از اسلام و کشور اسلامی است. نظیر اینکه اگر یک کسی در خارج منزل شما بایستد از داخل خانه خودش سنگ پرانی کند و موجب خسارت جانی و مالی بشود، اگر شما وارد بشوید در منزل او، شما هجمه نکردید به او، شما می‌خواهید دفاع کنید از خودتان. ما هیچ‌وقت بنای هجوم به یک کشوری نداریم. ما بنای دفاع داریم از یک متعددی و از یک هجمه‌گر و از یک خدانشناس که در خارج، وقتی نتواند در داخل وارد بشود و کاری بکند، با توپ‌های دور بردشان و موشک‌ها از خارج، از جاهای دور می‌اندازد و کشور ما را ویران می‌کند و عزیزان ما را می‌کشد (خمینی، ۱۳۸۹، ج. ۱۷، ص. ۲۳۰).

بررسی انواع حضور مستشاری

با توجه به تبیین مفهومی حضور مستشاری، به بررسی انواع حضور مستشاری هم خواهیم پرداخت تا بررسی فقهی دقیقی از آن منقح گردد؛ مقامات نظامی ایران نقش نیروهای مستشاری ایرانی در سوریه را به چهار سطح تقسیم می‌کنند. اولین سطح راهبردی است که ایران حمایت سیاسی و معنوی را از ملت، دولت و ارتش سوریه به عمل می‌آورد و به‌عنوان مستشار، تجربیات جنگی خود را به فرماندهان سطوح عالی‌رتبه ارتش سوریه منتقل و امکانی را فراهم می‌کند که آن‌ها طراحی‌های نظامی و دفاعی خود را بر اساس تجربیات و تدابیری که مقامات ایرانی در طول سال‌های سال جنگ با ارتش‌های مختلف به دست آوردند، انجام دهند. ایران در نوسازی و بازسازی ارتش سوریه در سطح راهبردی و عملیاتی به آن‌ها کمک می‌کند. ارتش سوریه امروز چهار سال است که درگیر یک جنگ فرسایشی است و این ارتش به یک تغییر ساختار نیاز دارد و احساس شد که ارتش سوریه نیاز به یک مکمل دفاعی دارد و آن مشارکت مردم در صحنه است. مقامات ایران به دلیل تجربیات بسیار ارزشمندی که در توسعه بسیج مردمی برای دفاع از ارزش‌های خود داشته‌اند، این مفهوم را به‌شکل ساختاری، سازمانی و عملیاتی در سیستم دفاعی سوریه وارد کردند و در حال حاضر نظام سوریه کنار ارتش قدرتمندی که دارد، یک نیروی مردمی پا به کاری را نیز دارد که این‌ها دو مکمل دفاعی یکدیگر محسوب می‌شوند که بر اساس مشاوره راهبردی و مستشاری ایران بوده است.

دومین سطح، عملیاتی است. در این سطح به فرماندهان سطوح عملیاتی سوری کمک می‌شود، زیرا زمانی که سطح مشاوره به سطوح عملیاتی جنگ منتقل می‌شود، به‌لحاظ تدبیر، سطوح میانی جنگ مدیریت می‌شود که این سطح هم در توضیح آماده‌ها، یافتن طرح‌های لجستیکی برای پشتیبانی درست از یگان‌هایی که عمل می‌کنند، آموزش فرماندهان سطوح میانی که کار بسیار مؤثری محسوب می‌شود که این نیز مستشاری سطح عملیاتی محسوب می‌شود و فرماندهان ما در طراحی راهبردهای عملیاتی برای غلبه بر دشمنان کمک می‌کنند.

سومین سطح، تاکتیکی می‌باشد. این سطح به فیزیک مستقیم رزم مربوط می‌شود که فرماندهان گردان‌های ارتش سوریه نیز از خدمات مستشاری فرماندهان ایرانی مستثنا نیستند. چهارمین سطح، فنی است. این سطح به آماده‌سازی، تعمیر تجهیزات، آموزش برای نگهداری و تعمیرات، امداد و نجات و این چنین موضوعات منتهی می‌شود که این سطوح بر اساس درخواست‌ها و تعاملاتی که به‌شکل رسمی ایران با دولت سوریه دارد، انجام می‌شود (نظامی‌پور، ۱۳۹۵، صص. ۱۴-۱۵).

بنابراین، بیشترین تأثیرگذاری در حضور مستشاری در این چهار حوزه تعریف می‌شود که مهم‌ترین قسمت‌های یک جنگ را شامل می‌شود. مداخله‌های نظامی می‌تواند به چند طریق محقق گردد: ۱. مداخله و حضور، با دعوت و اطلاع کشور هدف صورت گرفته باشد. ۲. کشوری بدون دعوت از سمت کشور جنگ‌زده، به مداخله نظامی پردازد.

«به‌موجب مقررات حقوق بین‌الملل عرفی، مداخله دولت ثالث به‌شکل مداخله نظامی در درگیری‌های مسلحانه داخلی کشور، در صورتی مشروعیت دارد که با دعوت دولت قانونی صورت گیرد. این قاعده عام در قطعنامه چهارهزاروچهارصدودوازده بند چهل و یک مجمع عمومی سازمان ملل متحد و متعاقباً در ماده

چهل و یک پیش‌نویس طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل در زمینه مسئولیت دولت‌ها پذیرفته شده و مقرر داشته است: رضایت معتبر معین توسط دولت فعلی به ارتکاب دولتی دیگر تا حدی که آن فعل در محدوده رضایت مزبور باشد، مانع متخلفانه بودن آن فعل نسبت به دولت نخست می‌شود. اعتبار این موضوع در رأی دیوان بین‌المللی دادگستری مورد تأیید قرار گرفت.

البته نظریه‌های مختلفی وجود دارد که این دعوت در چه صورتی قانونی خواهد بود و دولت مدعو در چه صورتی می‌تواند به صورت کاملاً قانونی با این دعوت در کشور هدف حضور یابد؟ «دو نظریه مهم برای اعتبار حقوقی چنین دعوتی ارائه شده: کنترل مؤثر و مشروعیت دموکراتیک. بر اساس معیار سنتی کنترل مؤثر، برای اعتبار دعوت نظامی کشور میزبان، حکومت باید کنترل مؤثر سرزمینی داشته باشد؛ امری که در بحران جنگ داخلی به دشواری محقق می‌شود. از دیگر سو، وفق نظریه نوظهور مشروعیت دموکراتیک، آنچه به دعوت مذکور اعتبار می‌بخشد، دموکراتیک و مردمی بودن حکومت است. بر این اساس حتی اگر حکومت دموکراتیک، کنترل مؤثر سرزمینی هم نداشته باشد، باز دعوتش مشروع است» (سعیدی، ۱۳۹۷، ص ۱۴).

با توجه به مباحثی که مطرح شد، بررسی خواهیم کرد که حضور مستشاری جمهوری اسلامی ایران در سوریه و عراق، آیا با دعوت رسمی دولت قانونی این دو کشور بوده یا خیر؟ سرگئی لاوروف وزیر خارجه وقت روسیه در مصاحبه تلویزیونی با شبکه چهار انگلیس بیان کرد: «حضور روسیه و ایران در جنگ سوریه به دعوت رسمی دولت این کشور بوده است» (زمانی، ۱۳۹۶، ص ۲۹۰).

بنابراین، حضور جمهوری اسلامی ایران در سوریه و عراق، به درخواست رسمی و به دعوت مستقیم دولت‌های سوریه و عراق و کاملاً قانونی بوده است.

حکومت اسد طی نامه‌ای به شورای امنیت، صراحتاً از حملات به رهبری آمریکا در سوریه اعتراض کرد و اشعار داشت که آمریکا، بریتانیا، فرانسه، کانادا و استرالیا در تصمیم خود برای مداخله نظامی در سوریه با این کشور مشورت نکردند. بنابراین می‌بینیم که آمریکا، دلیل حضور خود در سوریه را نه دعوت دولت رسمی و مستقر، بلکه حق دفاع مشروع خود می‌داند؛ همچنین یک ائتلاف بین‌المللی به سرکردگی آمریکا و با حضور کشورهای فرانسه، بریتانیا، دانمارک، آلمان، کانادا، ترکیه، ایتالیا، لهستان، استرالیا، عربستان، امارات، قطر، بحرین و اردن برای حضور نظامی در سوریه شکل گرفت. ادعای آن‌ها این بود که در حال حاضر، کشور سوریه مکانی امن و بهشتی برای گروه‌های تروریستی و مخصوصاً داعش شده و این امر، امنیت منطقه و جهان را به خطر خواهد انداخت. توجه دیگر این بود که سایر کشورها هم مورد تهدید بالقوه داعش هستند، فلذا باید اقدام مناسب برای جلوگیری از آن انجام شود.

بنابراین، با توجه به سه نظریه کنترل مؤثر و مشروعیت دموکراتیک و دفاع مشروع، به این نتیجه رسیدیم که قانونی‌ترین و عاقلانه‌ترین راه برای مداخله یا حضور در یک کشور، دعوت قانونی حکومت رسمی آن کشور است و تمسک به اینکه دولت فعلی کنترل مؤثر سرزمینی ندارد و یا استدلال به حق دفاع مشروع خود و جلوگیری از گسترش حملات تروریستی و در نتیجه حفظ امنیت کشورها، بهانه‌هایی هستند

که برخی کشورهای مستبد و استعمارگر، برای رسیدن به منافع خود از آن بهره می‌برند و به صورت غیرقانونی در کشورهای دیگر مداخله می‌کنند.

دفاع و حضور مستشاری از منظر قرآن و روایات

قرآن و روایات به‌عنوان دو منبع دینی معنی‌به، در جهت بررسی فقهی دفاع و حضور مستشاری، اهمیت بسزایی دارد. دفاع و حضور مستشاری را می‌توان به‌مثابه امنیت، در قرآن و روایات جست‌وجو کرد. در واقع در ادبیات منابع دینی، به ثمره دفاع یعنی مسئله امنیت اشاره شده است و آن را یکی از مسائل قوام‌بخش حیات جامعه می‌داند. دین اسلام از بدو ظهورش درگیر مسائل امنیتی و دفع تهاجم دشمنان بوده است و پیامبر اکرم از همان ابتدای نبوت، استراتژی‌های مختلفی را برای دفاع و حفظ امنیت جامعه اتخاذ نمودند. این استراتژی‌های دفاعی به‌منظور تحصیل امنیت، می‌تواند به‌مثابه یک کلاس استراتژی امنیتی برای همه زمان‌ها و همه ملت‌ها قرار بگیرد تا به بهترین شکل بتوانند امنیت سرزمین‌های خود را تأمین کنند. لذا در این قسمت، قبل از بررسی فقهی، به مسئله مهم امنیت در قرآن و روایات، که نتیجه دفاع و حضور مستشاری به‌شمار می‌رود، خواهیم پرداخت:

در سوره مبارکه نور چنین آمده است: «خدا به کسانی که شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند، وعده داده است که حتماً آنان را در این سرزمین جانشین خود قرار دهد؛ همان‌گونه که کسانی را که پیش از آنان بودند جانشین خود قرار داد، و آن دینی را که برایشان پسندیده است به سودشان مستقر کند، و بیمشان را به ایمنی مبدل گرداند، تا مرا عبادت کنند و چیزی را با من شریک نگردانند، و هر کس پس از آن به کفر گراید؛ آنانند که نافرمانند»^۱ (نور ۵۵). خداوند در این آیه امنیت را در مقابل خوف آورده است و یکی از اهداف به حکومت رسیدن صالحان را، امنیت بخشیدن به آن‌ها بیان می‌کند. در قسمت دیگری از قرآن کریم، خداوند یک قریه‌ای را مثال می‌زند که دارای امنیت و آرامش بوده ولی کفران نعمت الهی باشد شد که خداوند آن امنیت را از آن‌ها گرفته و تبدیل به خوف و جوع نمود: «و خدا شهری را مثل زده است که امن و امان بود و روزیش از هر سو فراوان می‌رسید، پس ساکنانش نعمتهای خدا را ناسپاسی کردند، و خدا هم به سزای آنچه انجام می‌دادند، طعم گرسنگی و هراس را به مردم آن چشاند»^۲ (نحل ۱۱۲). در انتهای آیه هم دوباره خداوند اشاره می‌کند که دلیل این سلب امنیت، اعمالی بود که آن‌ها انجام داده‌اند. نکته دیگر اینکه در این آیه وجود دارد این است که یکی از ثمرات امنیت در قرآن، فراوانی رزق و روزی است: «يَأْتِيهِمْ رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ»، که با کفران الهی تبدیل به گرسنگی شده است: «فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ». در سوره مبارکه قصص هم خداوند یکی از نشانه‌های امنیت مردم را وجود روزی و ثمرات فراوان

۱. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۗ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۗ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ»

۲. «وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ».

در سرزمینشان معرفی می‌کند و آن را یک روزی از طرف خود بیان می‌کند: «آیا آنان را در حریمی امن جایی ندادیم که محصولات هرچیزی - که رزقی از جانب ماست - به سوی آن سرازیر می‌شود»^۱ (قصص ۵۷).

در سوره انفال، خداوند در مورد اهمیت آمادگی مسلمانان این چنین می‌فرماید: «و هر چه در توان دارید از نیرو و اسبهای آماده بسیج کنید، تا با این تدارکات، دشمن خدا و دشمن خودتان و دشمنان دیگری را جز ایشان که شما نمی‌شناسیدشان و خدا آنان را می‌شناسد بترسانید. و هرچیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما بازگردانیده می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت»^۲ (انفال ۶۰). خداوند در این آیه بر افزایش توان دفاعی مسلمان که باعث بالا رفتن قدرت بازدارندگی می‌شود، تأکید می‌کند که در صورت آمادگی بالای مسلمین، دشمنان شناخته‌شده و شناخته‌نشده آنها، بترسند و فکر تهدید و تجاوز به مسلمان‌ها را از سرشان دور کنند. این هم یک استراتژی مهم دفاعی و امنیتی است که به زیبایی در قرآن بیان شده است. نکته قابل توجه دیگر در این مسئله، توجه به مسائل امنیتی پیرامونی است که در سوره روم به آن اشاره شده است و پیامبر اکرم به آن توجه داشتند: «رومیان شکست خوردند، در نزدیکترین سرزمین، ولی بعد از شکستشان، در ظرف چند سالی، به زودی پیروز خواهند گردید. فرجام کار در گذشته و آینده از آن خداست، و در آن روز است که مؤمنان از یاری خدا شاد می‌گردند»^۳ (روم ۲-۴).

بعد از بررسی مسئله امنیت از دیدگاه قرآن کریم، نگاهی به روایات می‌اندازیم تا ببینیم در لسان معصومین در این باره چه آمده است. شیخ صدوق در کتاب خصال حدیثی را از رسول اکرم می‌آورد: «دو نعمت هستند که مستور و مورد ناشکری می‌باشند: امنیت و سلامت»^۴ (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۳۴). یعنی تنها در صورتی که نعمت امنیت را از دست دهیم، قدر آن را خواهیم دانست، و این هم به‌خاطر این است که انسان در امنیت، هرچقدر هم تلاش کند، باز هم نمی‌تواند به اهمیت آن پی ببرد. حضرت علی هم در حدیثی این گونه به اهمیت امنیت اشاره می‌کند: «بدترین وطن‌ها، جایی است که ساکنینش در آن ایمن نباشند» (تمیمی، ۱۴۱۰، ج ۱، ص ۴۱۰). یعنی ایشان مهم‌ترین شاخصه‌ای که برای وطن لازم است را امنیت آن مکان می‌دانند.

پیامبر پیش از جنگ بنی قریظه، چند نفر را فرستاد و فرمود: «بروید و تحقیق کنید که آیا آنچه از بنی قریظه - مبنی بر پیمان‌شکنی و همدستی با قریش و احزاب در جنگ خندق - خبر یافته‌ام راست است یا دروغ؟ اگر راست بود سخن با اشاره و کنایه بگویید که من بفهمم و مردم را سست نکنید، و اگر به پیمان خود وفادار باشند، آشکارا و در حضور مردم بگویید». در جنگ خندق، رسول خدا پس از خبر یافتن از اختلاف نظر و تفرقه‌هایی که میان احزاب روی داد، حدیقه را برای بررسی وضعیت دشمن به میان آنان

۱. «وَأَلَمْ نَمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجَبِّي إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا».

۲. «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِّنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ».

۳. «غَلَبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ ۗ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ ۗ وَيَوْمَئِذٍ يُفْرِحُ الْمُؤْمِنُونَ».

۴. «حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَلِيٍّ الْكُوفِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنِي جَدِّي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغْبِرَةِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغْبِرَةِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: نِعْمَتَانِ مَكْفُورَتَانِ: الْأَمْنُ وَالنَّافِقَةُ».

فرستاد. پیامبر همچنین با اطلاع از آمادگی هوازن برای جنگ با مسلمانان، عبدالله بن ابی حدرّد اسلمی را فرستاد تا ناشناس به میان آنان رود و گفت‌وگوی آنان را بشنود و پس از بررسی کامل بازگردد (تقی‌زاده، ۱۳۸۵).

دیدگاه فقهی قائلین به جواز یا وجوب دفاع و حضور مستشاری

از کلام صاحب جواهر در باب وجوب دفاع از مسلمین این‌گونه استظهار می‌شود که: اگر کفار قصد محو و نابودی اسلام را داشته باشند و قصد مندرس و کهنه کردن شعائر دینی را داشته باشند و مانع ذکر پیامبر و شریعتش شوند، در این صورت، حتی اگر در رأس حکومت هم یک حاکم جائز باشد، هم دفاع واجب است (نجفی، ۱۳۶۲، ج. ۲۱، ص. ۴۷).

میرزای قمی و کاشف الغطاء دو تن از علمای مشهور آغاز دوره قاجار هستند که در قلمرو آرای سیاسی شیعه در عصر غیبت و هم در باب حیطة روابط با حکام و هم در زمینه توسعه ادبیات جهادی، اجتهادات نسبتاً روشنی ارائه کرده‌اند. میرزای قمی که از مجتهدان عصر بود و در زمینه فقه، اصول، اخلاق و فلسفه آثار ارزشمندی به یادگار گذاشته، در جنگ ایران و روس در مقابل کفر برای حفظ بیضه اسلام، از شاه حمایت نمود. او درباره جهاد دفاعی اذن امام را شرط نمی‌دانست و مردم را به دفاع از کشور در برابر حملات بیگانه تشویق می‌نمود و اعتقاد داشت کشتگان میادین جنگ با روس‌ها مجاهد فی سبیل الله به‌شمار می‌روند و شهید قلمداد می‌گردند.

ملا احمد نراقی از جمله رهبران مذهبی بود که علیه روس‌ها فتوای جهاد داد و حتی در جنگ‌های دوم با کفن شرکت کرد. در دادن مشروعیت به شاهان قاجار تلاش نمود و همراه تعدادی از علما برای تشویق مردم به جنگ و جهاد، به مناطق مختلف آذربایجان رفته، برای مردم به ایراد خطابه و سخن پرداختند و پس از او، سید جعفر کشفی راه او را ادامه داد و به‌نحوی حکومت پادشاهان را مشروعیت بخشید (قریشی، ۱۳۸۸، ص. ۶۴).

محقق ثانی در مورد احکام شهید فی سبیل الله توضیح می‌دهد که اگر مسلمانی در جهادی که لازم است، بجنگد، مثل زمانی که گروهی به مسلمین حمله‌ور شدند و از حمله آن‌ها خوف آن می‌رود که اساس اسلام ضربه ببیند، و مسلمانان هم مضطر شدند به اینکه بدون اذن امام یا نائیش، با آن‌ها بجنگند، در اینجا تمام احکام شهید بر آن‌ها بار می‌شود (محقق ثانی، ۱۴۱۴، ج. ۱، ص. ۳۶۵).

شیخ طوسی هم بعد از بیان جهاد ابتدایی و شرایطش، جهاد دفاعی را این‌گونه بیان می‌کند که اگر از جانب دشمن، حمله‌ای متوجه مسلمین شود که موجب ترس از آسیب به اصل اسلام و نابودی اسلام شود، یا همچنین اگر ترس از آسیب رسیدن به گروهی از مسلمین وجود داشته باشد، در این هنگام واجب است تا در برابر آن‌ها جهاد و دفاع کرد (طوسی، ۱۴۰۰، ج. ۱، ص. ۲۹۰).

ادله فقهی قائلین به جواز دفاع و حضور مستشاری

هر کس که قائل به جواز حضور مستشاری شده، آن را لزومی دانسته و قولی نیافتیم که گفته باشد «اگر ایران حضور پیدا کند اشکالی ندارد، ولی این حضور الزامی نیست». فلذا این جواز در اینجا هیچ منافاتی با

و جوب ندارد. کما اینکه در آیاتی از قرآن هم داریم که خداوند می‌فرماید اشکالی ندارد که فلان کار را انجام دهید، در حالی که آن عمل را لازم و واجب می‌داند. مثلاً می‌فرماید: «اگر مسافر بودید مانعی ندارد که نماز را شکسته به جا آورید»^۱ (نساء ۱۰۱). در این آیه خداوند می‌فرماید که اگر به سفر رفتید مانعی ندارد که نماز را شکسته بخوانید. ظاهر این آیه این است که قصر صلات در سفر جایز باشد، نه واجب. ولی می‌دانیم که قصر صلات مسافر واجب است.

همچنین در آیه‌ای دیگر فرموده است: «هر کس حج یا عمره کند، حرجی نیست بر او که سعی صفا و مروه کند»^۲ (بقره ۱۵۸). خداوند می‌فرماید که هر کس حج یا عمره کند، اشکالی ندارد که سعی کند. این به ظاهر معنای جواز می‌دهد، ولی همه می‌دانیم که سعی صفا و مروه واجب است. این عبارت لاجناح هم بنا بر توهمی بود که برخی درباره حرمت این اعمال داشتند، فلذا خداوند فرمودند که مانعی ندارد و حرام نیست، نه اینکه مقصود اصلی خداوند، صرفاً جواز بوده باشد. بنابراین با اینکه این آیات ظاهر در جواز دارد، ولی دال بر وجوب هستند. ما نحن فیه هم به همین شکل است. هر آن کس که قائل به جواز در این زمینه است، جواز لزومی مد نظرش است.

ادله فقهی قائلین به وجوب دفاع و حضور مستشاری

دلایل متعددی می‌توان برای وجوب و لزوم حضور مستشاری بیان نمود. یکی از مهم‌ترین آموزه‌های دینی ما، کمک به مظلوم است و اساساً یکی از دلایل اصلی تشکیل حکومت اسلامی همین مسئله هست که حق مظلوم ستانده و ظالم در جای خود نشانده شود. چون معمولاً ظالم با پول و قدرتی که دارد علاوه بر اینکه حق خود را می‌گیرد، به حق دیگران هم تجاوز، تعدی و دست‌اندازی می‌کند. فلذا اساس تشکیل حکومت اسلامی، کمک به مظلوم و گرفتن حق مظلوم مستضعف از دست ظالم ستمگر است.

در آیات و روایات بسیاری به این مسئله سفارش شده است: «و چرا شما در راه خدا و در راه نجات مردان و زنان و کودکان مستضعف نمی‌جنگید؟ همانان که می‌گویند: «پروردگارا، ما را از این شهری که مردمش ستم‌پیشه‌اند بیرون ببر، و از جانب خود برای ما سرپرستی قرار ده، و از نزد خویش یآوری برای ما تعیین فرما»^۳ (نساء ۷۵). در این آیه خداوند بازخواست می‌کند ما را که چرا در راه خدا و برای نجات مردم مستضعف جهاد نمی‌کنید؟

این یک اصل اساسی در سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران هم می‌باشد. یکی از دلایل لزوم حضور ایران در کشورهای سوریه و عراق، وجود حرم ائمه اطهار و مقدسات شیعیان در این کشورها و به خطر افتادن حرمت این اماکن بود. کما اینکه نیروهای مستشاری ایران در سوریه به نام «مدافعان حرم» معروف شدند. این یک مسئله کاملاً عقلانی است که انسان برای دفاع از مقدسات خود از جان و مال و

۱. «وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ».

۲. «فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا».

۳. «وَمَا لَكُمْ لَا تَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانَ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا».

همه وجود خود هزینه کند. آیات و روایات مختلفی را می‌توان بیان کرد که به اهمیت این مسئله پرداخته‌اند. یکی از آیاتی که به صراحت به این مسئله اشاره دارد این چنین می‌فرماید: «هرکس شعائر الهی را بزرگ دارد، این کار نشانه تقوای دل‌های آن‌ها است»^۱ (حج ۳۲). خب یکی از مصادیق بارز شعائر خداوند روی زمین، همین حریم اهل بیت عصمت و طهارت است. فلذا منطق قوی قرآنی در پس این مسئله نهفته است. همچنین آیت‌الله مکارم شیرازی در فتوای جهادی که برای مقابله با تروریست‌ها دادند به این مسئله مهم پرداختند و همگان را برای دفاع از مقدسات، به جهاد در مقابل تروریست‌های تکفیری فرا خواندند. یکی از مهم‌ترین مسائلی که هر کشوری باید به دنبال آن باشد، دور کردن خطر از مرزهای خود است. چون هرچقدر که در خارج مرزها برای جلوگیری از دشمن تلاش صورت پذیرد، مانع از این می‌شود که چندین برابر در داخل به‌خاطر جنگ هزینه کنیم. رهبر انقلاب اسلامی در سخنرانی سالگرد امام خمینی در این باره می‌فرماید:

بعضی عقلانیت را در این می‌دانند و می‌گویند که «چالش با قدرت‌ها هزینه دارد» - [البته] اشتباه می‌کنند - بله، چالش هزینه دارد، اما سازش هم هزینه دارد. شما ملاحظه کنید دولت سعودی برای اینکه با رئیس‌جمهور جدید آمریکا بتواند سازش بکند، مجبور می‌شود بیش از نیمی از ذخایر موجودی مالی خودش را در خدمت هدف‌ها و طبق میل آمریکا هزینه کند. این‌ها هزینه نیست؟ سازش هم هزینه دارد. چالش اگر عقلایی باشد، چالش اگر منطبق با منطق باشد، اگر با اعتماد به نفس باشد، هزینه‌اش به مراتب کمتر از هزینه سازش است. تسلط داعش بر عراق و سوریه و در نتیجه تسلط آن‌ها بر بخش عظیمی از شیعیان غیرایرانی و همچنین قطع زنجیره ارتباطی ایران با حزب الله لبنان، خسارت‌های زیادی را به عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران می‌زد. چون بعد از انقلاب در طول این چهل سال، شیعیان و گروه‌های شیعی در کشورهای غرب آسیا به پشتوانه معنوی ایران تحرکات و فعالیت‌های مثبتی جهت ثبات و حمایت از مردم منطقه انجام داده‌اند که با از دست رفتن سوریه و عراق که دو کشور مهم محور مقاومت هستند، این ارتباط قطع شده و عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران با تهدید مواجه می‌شود. پس این مورد هم با توجه به بررسی جوانب مختلف مسئله امنیت ملی می‌تواند به‌عنوان دلیل مورد احتجاج واقع شود.

نتیجه‌گیری

بی‌تردید می‌توان دفاع و حضور مستشاری در منطقه غرب آسیا را به‌گونه‌ای تحت عنوان جهاد دفاعی قرار داد؛ چراکه هدف نهایی جنگ‌های منطقه‌ای، در صورتی که جبهه کفر و استکبار پیروز شود، تضعیف و براندازی جمهوری اسلامی ایران است. لذا این نوع جهاد، به‌عنوان لایه اول دفاع از کشور در خارج از مرزهای جغرافیایی، مشروعیت پیدا می‌کند، زیرا مانع از تعدی دشمن به مرزهای ما خواهد شد. بنابراین جهاد، نه تنها مطلوب است بلکه بر مردم و مسئولین نظام اسلامی واجب هم خواهد بود. مضافاً بر اینکه،

^۱ «وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ».

کمک به برادر مسلمان و نجات او از دست ظالم، وظیفه‌ای شرعی است و این امر مهم هم اقتضا می‌کند که در جنگ‌های منطقه حضور پیدا کنیم. البته حضور مستشاری به معنای لشکرکشی نیست بلکه با توجه به اهمیت حضور، به معنای ارسال افراد نظامی خیره، به درخواست کشور هدف و مظلوم، می‌باشد. در حقیقت، این افراد خیره، توأمان از ابزارهای متنوع سخت و نرم استفاده می‌کنند تا با حضور مؤثر خود، مانع از پیشبرد اهداف گروه‌های صهیونیستی - آمریکایی شوند. چراکه در جهان کنونی برای ایجاد چنین امنیتی، هزینه هنگفتی را کشورها تقبل می‌کنند و این مهم، کاملاً با حفظ امنیت جمهوری اسلامی، منطبق است.

با استنباط از آیات متعدد قرآن مجید می‌توان نتیجه گرفت که اساساً امنیت یکی از اهداف حکومت اسلامی به‌شمار می‌رود. لذا منفعل نبودن در برابر تهدیدات دشمنان و افزایش توان دفاعی برای ارتقای قدرت بازدارندگی، یکی از شاخصه‌های مهم امنیتی می‌باشد. خداوند به هیچ وجه، هیچ راه سلطه‌ای به سود کافران معاند علیه مؤمنان را مجاز نمی‌داند و تأکید می‌کند که هر موضوع و مسئله‌ای که اقتضای تسلط و سیطره بر مؤمنان داشته باشد، باید مورد توجه قرار گرفته و در مقابل، در جهت مصون‌سازی و امنیت‌بخشی، مواضعی متقن اتخاذ گردد.

از منظر فقها هم، حضور و دفاع در جهت حصول یافتن امنیت در حکومت اسلامی، مورد تحلیل فقهی و تأکید قرار گرفته است به نحوی که حتی اگر در رأس حکومت، یک حاکم جائز هم وجود داشته باشد دفاع و حفظ امنیت واجب است، لذا اکنون که حکومت شیعی و اسلامی در رأس امور است، رها کردن و نظاره به اوضاع منطقه با بی‌تفاوتی و بی‌طرفی، کیان مملکت اسلامی را به‌خطر می‌اندازد. تقریباً برآیند کلام تمام فقهایی که بیانانشان را ذکر کردیم این بود که در صورت تهدید شدن کیان اسلام و به‌خطر افتادن مال و جان و ناموس مسلمین، دفاع بر هر کسی واجب است و حتی آن مجوزاتی که برای معافیت از جهاد ابتدایی وجود داشت برای برخی افراد، در این نوع جهاد که دفاعی است وجود ندارد و بر همگان لازم است که هر طور که می‌توانند به دفاع بپردازند و مرز مشخصی هم تعیین نشده و ملاکی که قرار دادند برای وجوب دفاع، صرفاً حفظ اسلام و مسلمین بوده است.

بنابراین می‌توان استنتاج کرد که کنش قبل از هجوم دشمن و همین‌طور واکنش به تهدیدات دشمن، از مؤلفه‌های ایجاد امنیت بوده که قطعاً شامل این نوع دفاع مزبور و حضور مستشاری خواهد شد، چون هر کدام به‌نوعی موجب دفاع از اسلام و سرزمین‌های اسلامی است. لذا حضور مستشاری ایران اسلامی در منطقه، به‌عنوان عامل ثبات در منطقه، با توجه به چندین مؤلفه از جمله وظیفه اسلامی در خصم با ظالم و کمک به مظلوم، حفظ امنیت ملی و عمق راهبردی در منطقه و دفاع از مقدسات، لازم و ضروری است و حکم وجوب بر آن بار می‌شود و بر همگان واجب است که مبادرت به انجام این کار نمایند، البته به قدری که به مقدار کفایت دفع حمله و تهدید دشمن شود.

منابع

- ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۶۲). *الخصال*. قم: نشر جامعه مدرسین.
- ازهری، محمد بن احمد. (۱۴۲۱). *تهذیب اللغة*. بیروت: نشر دار احیاء التراث العربی.
- آمدی، عبدالواحد بن محمد. (۱۴۱۰). *غرر الحکم و درر الکلم* (سیدمهدی رجایی، محقق). دارالکتب الاسلامیه.
- بازرگان، ابوالفضل. (۱۳۹۹). ابعاد سیاسی امنیتی حمایت از سوریه در سیاست خارجی ج.۱ ایران. فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۹ (۴).
- بستانی، فواد افرام. (۱۳۷۵). *فرهنگ ابجدی*. تهران: نشر اسلامی.
- تقی‌زاده اکبری، علی. (۱۳۸۵). روش فرماندهی پیامبر اعظم (ص). *مجله حصون*، (۹).
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۸). *رساله آموزشی احکام عبادات*. تهران: نشر فقه روز.
- خمینی، سید روح‌الله. (۱۳۸۹). *صحیفه نور* (چاپ پنجم). تهران: نشر مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲). *مفردات ألفاظ القرآن*. بیروت: دارالقلم.
- رضازاده، حسین، و امین‌زاده، الهام. (۱۳۹۸). *مصونیت مستشاران نظامی ایران در عراق و سوریه*. *مطالعات حقوق عمومی*، ۴۹ (۳)، ۶۷۶.
- زمانی، مسعود. *مشروعیت مداخله نظامی کشور ثالث بر اساس دعوت کشور میزبان. پژوهش حقوق عمومی*، ۱۸ (۵۴).
- سعیدی، مجید. (۱۳۹۷). *مشروعیت یا عدم مشروعیت حضور نیروهای خارجی در سوریه در پرتو اصول حقوق بین‌الملل*. چهارمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران. دانشگاه تهران.
- شهید ثانی، زین الدین بن علی. (۱۴۱۳ق). *مسالك الأفهام الى تنقیح شرائع الاسلام* (مؤسسه المعارف الاسلامیه، محقق). مؤسسه المعارف الاسلامیه.
- طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن (۱۴۰۰). *النهایه*. بیروت: نشر دار الکتب العربی.
- قریشی، سیدحسین. (۱۳۸۸). *جهاد و دفاع از دیدگاه میرزای قمی با مقایسه آرای فقهی امام خمینی*. حضور، (۷۰).
- محقق ثانی. (۱۴۱۴). *جامع المقاصد فی شرح القواعد*. قم: نشر مؤسسه آل‌البیت (ع).
- نجفی جواهری، محمدحسن. (۱۳۶۲). *جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام* (عباس قوچانی، محقق) (چاپ هفتم). دار احیاء التراث العربی.
- نظامی‌پور، قدیر. (۱۳۹۵). ارزیابی چگونگی راهبرد نوین مستشاری ایران در مقابله با گروه‌های تکفیری در سوریه. فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی امنیتی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، ۵ (۱۸).
- نهج البلاغه (علی فیض الاسلام اصفهانی، مترجم). (۱۳۶۸ش). *نهج البلاغه*. سازمان چاپ و انتشارات فقیه.